ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 658.012

DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.58-1>**Орищин Т.М.,**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу***Крихівська Н.О.,**кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів,*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу***Тягур С.І.,**

студент,

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу***Oryshchyn Tetiana,**Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance,*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas***Krykhivska Nataliia**

Candidate of Sciences (Economics),

Assistant of the Department of Finance,

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas***Tiahur Serhii,**

Student,

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

ОЦІНКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Орищин Т.М., Крихівська Н.О., Тягур С.І. Оцінка фінансово-економічної безпеки підприємств: методичний аспект. У статті розкрито сутність фінансово-економічної безпеки підприємств та вдосконалено методичний підхід до оцінювання фінансово-економічної безпеки. Визначено, що найбільш поширеним та відповідним оцінюванню фінансово-економічної безпеки є індикаторний метод. Запропоновано систему показників для оцінювання та методику розрахунку інтегрального показника фінансово-економічної безпеки підприємства. Проведено апробацію індикаторного підходу до оцінювання фінансово-економічної безпеки на прикладі підприємств галузі електроенергетики, таких як ПАТ «Прикарпаття-обленерго», ПрАТ «Львівобленерго» та ПАТ «Тернопільобленерго». Визначено рівні фінансово-економічної безпеки цих підприємств на основі розрахованих інтегральних показників, отримано їх рейтингову оцінку.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, методичний підхід, індикаторний метод, інтегральна оцінка, підприємства галузі електроенергетики.

Орищин Т.М., Крыховская Н.А., Тягур С.И. Оценка финансово-экономической безопасности предприятий: методический аспект. В статье раскрыта сущность финансово-экономической безопасности предприятий и усовершенствован методический подход к оцениванию финансово-экономической безопасности. Определено, что наиболее распространенным и соответствующим оцениванию финансово-экономической безопасности является индикаторный метод. Предложены система показателей для оценивания и методика расчета интегрального показателя финансово-экономической безопасности предприятия. Проведена апробация индикаторного подхода к оцениванию финансово-экономической безопасности на примере предприятий отрасли электроэнергетики, таких как ОАО «Прикарпатье-облэнерго», ЗАО «Львовоблэнерго» и ОАО «Тернопольоблэнерго». Определены уровни финансово-экономической безопасности этих предприятий на основе рассчитанных интегральных показателей, получена их рейтинговая оценка.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, методический подход, индикаторный метод, интегральная оценка, предприятия отрасли электроэнергетики.

Oryshyn Tetiana, Krykhivska Nataliia, Tiahur Serhii. Assessment of financial and economic security of enterprises: methodical aspect. In the article we have revealed the essence of financial and economic security of enterprises and improved the methodological approach to the evaluation of financial and economic security. It is determined that the most common and appropriate method for assessing financial and economic security is the indicator method. This method assumes that the state of financial and economic security should be determined by selecting individual indicators, calculating them, comparing them with reference values to establish normalized values, and further determining the integral indicator of the level of financial and economic security. In the article proposed a system of indicators for assessing the financial and economic security of an enterprise, which contains liquidity indicators, financial stability indicators, profitability indicators and business activity indicators. It is established that the final stage is the assessment of the level of financial and economic security on the basis of the integral indicator of financial and economic security of the enterprise. The following financial and economic security levels have been identified for assessment: absolute security, normal security, unstable situation, critical condition and crisis situation. The proposed indicator approach to the assessment of financial and economic security was tested, using the example of the power industry enterprises, such as PJSC "Prykarpattia-oblenenergo", PJSC "Lvivoblenergo" and PJSC "Ternopiloblenergo". The levels of financial and economic security of these enterprises have been determined on the basis of calculated integral indicators, which indicate an unstable state of financial and economic security with respect to PJSC "Prykarpattia-oblenenergo" and PJSC "Ternopiloblenergo", and the critical state of financial and economic security of PJSC "Lvivoblenergo". According to the results of the research, the ratings of the surveyed enterprises are assigned, among which the highest level of financial and economic security is observed in PJSC "Prykarpattia-oblenenergo" and the lowest is observed in PJSC "Lvivoblenergo".

Key words: financial and economic security, methodical approach, indicator method, integrated estimation, power industry enterprises.

Постановка проблеми. В умовах невизначеності та посилення впливу негативних наслідків кризових явищ в економіці зростають фінансово-економічні ризики та загрози. У зв'язку з цим виникає потреба формування ефективного механізму управління фінансово-економічною безпекою для забезпечення планування та прогнозування майбутнього розвитку, досягнення стійкого рівня конкурентоздатності, розроблення нового інструментарію швидкого реагування на динамічні зміни зовнішнього середовища та адаптивності до них. Отже, оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємницьких одиниць є важливим завданням для забезпечення їх стійкого функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження фінансово-економічної безпеки присвячені роботи як іноземних, так і вітчизняних дослідників, таких як О. Бондаренко, І. Береза, А. Бойко, З. Варналій, О. Козьменко, Ю. Лузан, І. Мойсеєнко, В. Плескач, В. Сухецький, С. Фролов. Враховуючи наукові здобутки у цій сфері та авторські напрацювання, зазначимо значну кількість напрямів тлумачення цього поняття, серед яких варто виокремити досягнення стабільного фінансово-економічного стану та стійкого розвитку за умов ефективності використання ресурсів; сукупність заходів для забезпечення платоспроможності підприємства й ліквідності його оборотних засобів; здатність до кількісної та якісної детермінації фінансового стану; організацію всіх видів діяльності для зростання ефективності функціонування; збалансованість фінансових потоків і розрахункових відносин; адаптивність та мінімізацію загроз внутрішнього та мінливого зовнішнього середовища.

Однак, незважаючи на значний обсяг напрацювань щодо вивчення поняття «фінансово-економічна безпека», методичний аспект оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства залишається недостатньо дослідженим.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є дослідження та обґрунтування методичного

підходу до оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємств, а також його апробація на прикладі підприємств галузі електроенергетики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значимо, що найбільш поширеним у практиці фінансового менеджменту є використання індикаторного підходу до оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства. Відповідно до нього стан фінансово-економічної безпеки має визначатися шляхом вибору окремих індикаторів, їх розрахунку, порівняння з еталонними (пороговими, нормальними (середніми) або критичними) значеннями для встановлення нормованих значень та подальшого визначення інтегрального показника рівня фінансово-економічної безпеки.

Порядок оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства представлено у вигляді послідовних етапів на рис. 1.

Розглянемо детальніше сутність кожного етапу запропонованого алгоритму. На наш погляд, до ключових показників, що характеризують фінансово-економічну безпеку, належить система показників, що представлена в табл. 1.

Для порівняння фактично досягнутих показників з еталонними (максимальними чи мінімальними) значеннями та встановлення нормованих значень показників застосовуються формули 1 та 2:

$$K_i^N = \frac{K_i}{K_{\max i}}, \quad (1)$$

де $K_{\max i}$ – найбільше (максимальне) значення показника відповідного рівня; K_i^N – нормоване значення показника; K_i – розраховане значення показника.

$$K_i^N = \frac{K_{\min i}}{K_i}, \quad (2)$$

де $K_{\min i}$ – найменше (найкраще) значення показника відповідного рівня.

За наявності нормативних значень показників доцільно застосовувати їх порогове (критичне) значення.

Рис. 1. Алгоритм оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства за індикаторним методом

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 1

Система показників фінансово-економічної безпеки підприємства	
Група показників	Назва показника
Оцінка ліквідності	Коефіцієнт покриття
	Коефіцієнт поточної ліквідності
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Оцінка фінансової стійкості	Коефіцієнт автономії
	Коефіцієнт фінансової заборгованості
	Коефіцієнт маневрування власних коштів
Оцінка рентабельності	Коефіцієнт рентабельності активів
	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу
	Коефіцієнт рентабельності діяльності
	Коефіцієнт рентабельності продукції
Оцінка ділової активності	Коефіцієнт оборотності основних засобів
	Коефіцієнт оборотності активів
	Коефіцієнт оборотності власного капіталу
	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості
	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості

Джерело: узагальнено авторами

Завершальним етапом є оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки на основі інтегрального показника фінансово-економічної безпеки підприємства (R):

$$R = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n K_i^N, \quad (3)$$

де n – кількість об'єктів дослідження.

Чим вище значення показника R , тим вище рівень фінансово-економічної безпеки підприємства. Залежно від його значення можна виділити такі рівні економічної безпеки (табл. 2).

Таблиця 2

Рівні фінансово-економічної безпеки підприємства [1]

Показник	Стан
$R = 1$	Абсолютна безпека
$0,75 \leq R < 1$	Нормальна безпека
$0,50 \leq R < 0,75$	Нестабільне положення
$0,25 \leq R < 0,50$	Критичний стан
$0,00 \leq R < 0,25$	Кризовий стан

Проведемо апробацію запропонованого індикаторного підходу до оцінювання фінансово-економічної безпеки на прикладі підприємств галузі електроенергетики, а саме ПАТ «Прикарпаття-обленерго», ПрАТ «Львів-обленерго» та ПАТ «Тернопільобленерго», що дасть змогу визначити рівні фінансово-економічної безпеки досліджуваних підприємств шляхом розрахунку інтегральних показників та отримати їх рейтингову оцінку.

На основі фінансової звітності досліджуваних суб'єктів господарювання розраховано показники, зазначені в табл. 1. Представимо у табл. 3 отримані значення розрахованих показників за досліджуваний період та визначимо нормативне (еталонне) значення для кожного показника.

Наступним етапом оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємств галузі електроенергетики є розрахунок ступеня відхилення показника конкретного підприємства від еталонного значення для досліджуваних підприємств (табл. 4).

На основі отриманих відхилень фактичних значень показників підприємств за досліджуваний період

Таблиця 3

Показники фінансово-економічної безпеки досліджуваних підприємств галузі електроенергетики

Показник	Нормативне значення	ПАТ «Прикарпаття-обленерго»			ПрАТ «Львівобленерго»			ПАТ «Тернопільобленерго»		
		2016 р.	2017 р.	2018 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,35	0,013	0,064	0,009	0,007	0,018	0,037	0,000072	0,00006	0,000034
Коефіцієнт поточної ліквідності	1	0,678	0,688	0,813	0,394	0,392	0,546	0,635	0,66	0,539
Коефіцієнт покриття	2	0,782	0,776	0,902	0,46	0,497	0,646	0,693	0,711	0,587
Коефіцієнт автономії	0,5	0,823	0,814	0,821	0,822	0,814	0,765	0,726	0,733	0,694
Коефіцієнт фінансової заборгованості	0,2	0,177	0,186	0,179	0,178	0,186	0,235	0,274	0,267	0,306
Коефіцієнт маневрування власних коштів	0,6	-0,048	-0,055	-0,027	-0,125	-0,123	-0,12	-0,144	-0,136	-0,206
Коефіцієнт рентабельності активів	0,077	0,049	0,077	0,121	-0,028	-0,017	0,006	0,007	0,059	0,055
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,148	0,058	0,094	0,148	-0,033	-0,021	0,008	0,01	0,081	0,077
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,076	0,041	0,053	0,076	-0,023	-0,012	0,004	0,004	0,026	0,024
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,089	0,045	0,061	0,089	-0,023	-0,011	0,004	0,004	0,029	0,025
Коефіцієнт оборотності основних засобів	2,912	1,591	1,897	2,03	1,326	1,677	1,972	2,268	2,803	2,912
Коефіцієнт оборотності активів	2,209	1,164	1,376	1,49	1,183	1,48	1,62	1,784	2,165	2,209
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	3,26	1,423	1,773	1,95	1,419	1,804	2,13	2,451	3,068	3,26
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	22,8	9,9	12,1	10,7	18,6	22,8	14,2	11,5	14	14,7
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	322	146	282	322	87	118	49	58	142	39

Джерело: узагальнено авторами

Таблиця 4

Нормовані значення показників фінансово-економічної безпеки досліджуваних підприємств

Показник	ПАТ «Прикарпаття-обленерго»			ПрАТ «Львівобленерго»			ПАТ «Тернопільобленерго»		
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,18	0,03	0,02	0,05	0,11	0,00021	0,00017	0,00010
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,68	0,69	0,81	0,39	0,39	0,55	0,64	0,66	0,54
Коефіцієнт покриття	0,39	0,39	0,45	0,23	0,25	0,32	0,35	0,36	0,29
Коефіцієнт автономії	1,65	1,63	1,64	1,64	1,63	1,53	1,45	1,47	1,39
Коефіцієнт фінансової заборгованості	0,89	0,93	0,90	0,89	0,93	1,18	1,37	1,34	1,53
Коефіцієнт маневрування власних коштів	-0,03	-0,04	-0,02	-0,08	-0,08	-0,08	-0,10	-0,09	-0,14
Коефіцієнт рентабельності активів	0,64	1,00	1,57	-0,36	-0,22	0,08	0,09	0,77	0,71
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,39	0,64	1,00	-0,22	-0,14	0,05	0,07	0,55	0,52
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,54	0,70	1,00	-0,30	-0,16	0,05	0,05	0,34	0,32
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,51	0,69	1,00	-0,26	-0,12	0,04	0,04	0,33	0,28
Коефіцієнт оборотності основних засобів	0,55	0,65	0,70	0,46	0,58	0,68	0,78	0,96	1,00
Коефіцієнт оборотності активів	0,53	0,62	0,67	0,54	0,67	0,73	0,81	0,98	1,00
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,04	0,18	0,03	0,02	0,05	0,11	0,00021	0,00017	0,00010
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,68	0,69	0,81	0,39	0,39	0,55	0,64	0,66	0,54
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	0,39	0,39	0,45	0,23	0,25	0,32	0,35	0,36	0,29

Джерело: розраховано авторами

Таблиця 5

**Інтегральний показник рівня фінансово-економічної безпеки ПАТ «Прикарпаття-обленерго»,
ПрАТ «Львівобленерго» та ПАТ «Тернопільобленерго»**

Підприємство		ПАТ «Прикарпаття-обленерго»	ПрАТ «Львівобленерго»	ПАТ «Тернопільобленерго»
Рівень фінансово-економічної безпеки	2016 р.	0,563	0,245	0,463
	2017 р.	0,673	0,314	0,638
	2018 р.	0,813	0,437	0,620
	середнє за період	0,683	0,332	0,573
Оцінка		Нестабільне положення	Критичний стан	Нестабільне положення

Джерело: розраховано авторами

розрахуємо інтегральний показник фінансово-економічної безпеки досліджуваних ПАТ «Прикарпаття-обленерго», ПрАТ «Львівобленерго» та ПАТ «Тернопільобленерго», а також представимо результати розрахунків у табл. 5.

За даними табл. 5 зазначимо зростання інтегрального показника фінансово-економічної безпеки ПАТ «Прикарпаття-обленерго» за досліджуваний період від рівня 0,563 за підсумками 2016 р. до 0,813 за 2018 р. Середній рівень показника за підсумками діяльності протягом трьох років визначено на рівні 0,683, що є найвищим серед досліджуваних підприємств галузі електроенергетики. Однак оцінка згідно з визначеною у табл. 2 шкалою оцінювання свідчить про нестабільне положення фінансово-економічної безпеки.

Щодо інтегрального показника ПрАТ «Львівобленерго» зазначимо аналогічну до попереднього суб'єкта господарювання динаміку, тобто спостерігається зростання фінансово-економічної безпеки за досліджуваний період. За 2016 р. значення інтегрального показника визначено на рівні 0,245, за 2017 р. відбулося зростання до рівня 0,314, а за 2018 р. – до 0,437. Середній рівень показника фінансово-економічної безпеки за підсумками діяльності протягом трьох років визначено як 0,332, що свідчить про критичний стан фінансово-економічної безпеки.

Щодо ПАТ «Тернопільобленерго» зазначимо неоднозначну динаміку зростання та зниження інтегрального показника в динаміці. За 2016 р. отримано значення інтегрального показника як 0,463, за 2016 р. відбулося суттєве зростання до 0,638, а за 2018 р. – зниження значення до 0,620. Середній рівень інтегрального показника фінансово-економічної безпеки за підсумками діяльності протягом трьох років визначено як 0,573, що свідчить про нестабільне положення підприємства щодо фінансово-економічної безпеки.

Динаміку інтегрального показника фінансово-економічної безпеки графічно зображено на рис. 2.

Висновки з проведеного дослідження. На основі дослідження вдосконалено методичний підхід до оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємств із використанням індикаторного методу, за допомогою якого можна визначити інтегральний показник фінансово-економічної безпеки підприємств. За підсумками апробації запропонованого методичного підходу до оцінювання фінансово-економічної безпеки ПАТ «Прикарпаття-обленерго», ПрАТ «Львівобленерго» та ПАТ «Тернопільобленерго» варто зазначити найвищий рівень фінансово-економічної безпеки ПАТ «Прикарпаття-обленерго», оскільки середнє значення інтегрального показника для цього підприємства визначено як 0,683, що свідчить про нестабільне положення фінансово-економічної безпеки. Щодо

Рис. 2. Динаміка інтегрального показника рівня фінансово-економічної безпеки підприємств галузі електроенергетики за 2016–2018 рр.

Джерело: сформовано авторами

ПрАТ «Львівобленерго», то значення за інтегральним показником фінансово-економічної безпеки встановлено як 0,332, що є найнижчим серед досліджуваних підприємств та показує критичний стан фінансово-економічної безпеки. Щодо ПАТ «Тернопільобленерго», то інтегральний показник розраховано на рівні 0,573, що свідчить про нестабільний стан фінансово-економічної безпеки підприємства.

Отже, оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємств за запропонованою методикою дає змогу,

окрім загроз внутрішнього середовища діяльності підприємств, що спричиняють порушення фінансової стійкості та платоспроможності, виявити зовнішні фактори. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні дієвого механізму планування та прогнозування діяльності підприємств в умовах невизначеності, що дасть змогу мінімізувати вплив загроз внутрішнього та зовнішнього середовища на фінансово-економічну безпеку.

Список використаних джерел:

1. Ткаченко А., Резніков О. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник економічних наук України*. 2010. № 1(17). С. 101–106.

References:

1. Tkachenko A., Reznikov O. (2010) Otsinka rivnya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva [Assessment of the level of economic security of the enterprise]. *Visnyk ekonomichnykh nauk Ukrayiny*, № 1(17), pp. 101–106.